

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق بشر، دیپلماسی و روابط بین الملل

تألیف:

دکتر سید محمدکاظم سجادیپور

با مقدمه:

دکتر محمدجواد ظریف

مرکز مطالعات سیاسی و بین المللی

تهران - ۱۳۹۹

فهرست نویسی

سرشناسه: سجادیپور، سید محمدکاظم، ۱۳۳۴
عنوان و نام پدیدآور: حقوق بشر، دیپلماسی و روابط بین الملل / تألیف سید محمدکاظم سجادیپور؛ با مقدمه محمدجواد ظریف؛ [برای] مرکز مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.

مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۸۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۶۱-۹۸۲-۴

بها: ۸۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: عنوان اصلی: Human Rights, Diplomacy and International Relations

موضوع: حقوق بین الملل بشر دوستانه

موضوع: سازمان ملل متحد، شورای حقوق بشر

موضوع: روابط بین المللی

موضوع: حقوق بشر

شناسه افزوده: ظریف، محمدجواد، ۱۳۳۸، مقدمه نویس

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. مرکز مطالعات سیاسی و بین المللی.

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. اداره چاپ و انتشارات.

رده بندی کنگره: KZ ۶۴۷۱

رده بندی دیویی: ۳۴۱/۶۷

شماره کتابشناسی ملی: ۷۴۱۱۹۵۳

حقوق بشر، دیپلماسی و روابط بین الملل

تألیف: دکتر سید محمدکاظم سجادیپور

با مقدمه: دکتر محمدجواد ظریف

چاپ اول: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

هماهنگی امور نشر: بیتا طهرانیان

ویراستار ادبی: مهران رضایی

طراحی جلد: شهرزاد طهرانی

صفحه آرای: سیما سعیدی

صفحه آرای، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۸۳۲۵۶۵، نمابر: ۲۲۲۹۷۰۲۹

فروشگاه شماره ۱: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی

تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۹۰۳۱۵-۰۲۱ تلفن فاکس: ۰۲۱-۶۶۹۵۲۲۹۰، تلفن همراه: ۰۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱

فهرست مطالب

مقدمه	۵
پیش درآمد	۹
فصل اول- رابطه متقابل حقوق بشر، دیپلماسی و روابط بین الملل	۱۱
گفتار اول: چندلایگی حقوق بشر	۱۳
گفتار دوم: ماهیت دیپلماسی	۱۵
گفتار سوم: چیستی روابط بین الملل	۱۶
منابع برای مطالعه بیشتر:	۱۹
فصل دوم- دولت‌ها و کنشگری حقوق بشری در روابط بین الملل	۲۱
گفتار اول: ساختار و بافتار حقوق بشری دولت‌ها	۲۱
گفتار دوم: پندار حقوق بشری دولت‌ها	۲۲
گفتار سوم: کردار حقوق بشری دولت‌ها	۲۵
منابع برای مطالعه بیشتر:	۳۰
فصل سوم- کنشگران بین المللی در عرصه حقوق بشر	۳۳
گفتار اول: چارچوب مفهومی شناخت سازمان‌های بین المللی	۳۴
گفتار دوم: سازمان‌های مؤثر در زمینه حقوق بشر بین المللی	۳۷
گفتار سوم: نقش سازمان‌های بین المللی در روندهای حقوق بشری	۴۱
منابع برای مطالعه بیشتر:	۵۲
فصل چهارم- نقش سازمان‌های غیردولتی در حقوق بشر بین المللی	۵۳
گفتار اول: شناخت مفهومی سازمان‌های غیردولتی	۵۳
گفتار دوم: نقش و عملکرد سازمان‌های غیردولتی بین المللی	۵۸
منابع برای مطالعه بیشتر:	۶۶

فصل پنجم - سایر کنشگران در عرصه حقوق بشر بین‌المللی ۶۹

- گفتار اول: کمپانی‌های چندملیتی ۷۱
- گفتار دوم: رسانه‌ها ۷۴
- گفتار سوم: کنشگران غیر حکومتی ۷۷
- گفتار چهارم: افراد ۷۹
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۸۲

فصل ششم - حقوق بشر و تنش در روابط بین‌الملل ۸۵

- گفتار اول: تنش فعالین حقوق بشر با دولت‌ها ۸۷
- گفتار دوم: تنش هنجاری و صلح دموکراتیک ۸۸
- گفتار سوم: تسلیحاتی شدن حقوق بشر ۹۰
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۹۲

فصل هفتم - حقوق بشر و تنش‌های ساختاری جهانی ۹۳

- گفتار اول: حقوق بشر و رقابت شرق و غرب در دوران جنگ سرد ۹۳
- گفتار دوم: حقوق بشر و تنش شمال و جنوب ۹۸
- گفتار سوم: حقوق بشر و تنش‌های پسا جنگ سرد ۱۰۲
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۱۰

فصل هشتم - تنش‌های حقوق بشری در روابط دوجانبه ۱۱۱

- گفتار اول: تغییر و تداوم در تنش‌های حقوق بشری روابط دوجانبه ۱۱۲
- گفتار دوم: روابط حقوق بشری رژیم صهیونیستی ۱۱۴
- گفتار سوم: رصد و پایش حقوق بشر در کشورهای غربی ۱۱۵
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۱۷

فصل نهم - همکاری چندجانبه بین کنشگران در حقوق بشر ۱۱۹

- گفتار اول: گستردگی همکاری‌های چندجانبه ۱۱۹
- گفتار دوم: ماهیت همکاری‌های چندجانبه ۱۲۱
- گفتار سوم: منظومه‌گونگی همکاری‌های چندجانبه ۱۲۲
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۲۵

فصل دهم- بوروکراسی و دیپلماسی چندجانبه سازمان ملل متحد ۱۲۷

- گفتار اول: کمیته سوم مجمع عمومی ۱۲۸
- گفتار دوم: شورای حقوق بشر ۱۳۰
- گفتار سوم: کمیساریای عالی حقوق بشر ۱۳۴
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۳۹

فصل یازدهم- همکاری های چندجانبه حقوق بشری در خارج از سازمان

ملل متحد..... ۱۴۱

- گفتار اول: گستردگی همکاری چندجانبه حقوق بشری ۱۴۱
- گفتار دوم: عدم برابری میان فعالیت های چندجانبه حقوق بشری ۱۴۴
- گفتار سوم: پیدایش بوروکراسی های منطقه ای حقوق بشری ۱۴۵
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۴۶

فصل دوازدهم- حقوق بشر در مناسبات دوجانبه ۱۴۹

- گفتار اول: کانال های دیپلماتیک دوجانبه حقوق بشری ۱۵۰
- گفتار دوم: کمک های توسعه ای دوجانبه حقوق بشری ۱۵۱
- گفتار سوم: گفتگوهای حقوق بشری دوجانبه ۱۵۲
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۵۵

فصل سیزدهم- ایدئولوژی، محیط بین الملل و حقوق بشر ۱۵۷

- گفتار اول: ایدئولوژی و هنجارهای حقوق بشری ۱۵۹
- گفتار دوم: تناقض های ایدئولوژیک و هنجاری ۱۶۰
- گفتار سوم: عمیق تر شدن چالش های هنجاری حقوق بشری ۱۶۰
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۶۲

فصل چهاردهم- استراتژی، محیط بین الملل و حقوق بشر ۱۶۳

- گفتار اول: امنیت زایی حقوق بشر ۱۶۴
- گفتار دوم: تسلیحاتی شدن حقوق بشر ۱۶۵
- گفتار سوم: حقوق بشر و شورای امنیت ۱۶۷
- منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۷۲

فصل پانزدهم- تکنولوژی، محیط بین‌الملل و حقوق بشر..... ۱۷۳

گفتار اول: تکنولوژی، جهانی‌شدن و حقوق بشر..... ۱۷۴

گفتار دوم: احساسات جهانی شده، تکنولوژی و حقوق بشر..... ۱۷۵

گفتار سوم: تکنولوژی، جنگ و حقوق بشر..... ۱۷۶

منابع برای مطالعه بیشتر: ۱۸۰

مقدمه

به نام خداوند جان‌آفرین حکیم سخن در زبان آفرین
خداوند بخشنده دستگیر کریم خطابخش پوزش‌پذیر

گرچه عمر دیپلماسی و ارتباطات میان اقوام و ملل بسیار کهن و شاید به درازای تاریخ تمدن بشری است، ولی حقوق بشر و کرامت انسانی با اسامی و عناوین متفاوت در فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و به‌ویژه تمدن‌های مبتنی بر احکام الهی از دیرباز مورد توجه و عنایت بوده—و لقد کرنا بنی‌آدم—و تنها در صدسال اخیر به‌عنوان موضوعی پراهمیت و تأثیرگذار در دیپلماسی و روابط بین‌الملل ظاهر شده است.

احترام به کرامت انسانی و حقوق شهروندان رکن رکین استقرار و ثبات هر جامعه‌ای به شمار می‌آید و از وظایف اصلی زمامداران رعایت حال و تضمین حقوق مردمان خود بوده است که بفرموده علی علیه‌السلام در فرمان مالک اشتر «وَ إِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ، وَ جَمَاعُ الْمُسْلِمِينَ، وَ الْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ الْعَامَّةِ مِنَ الْأُمَّةِ، فَلْيَكُنْ صَعُوكَ لَهُمْ، وَ مَيْلِكَ مَعَهُمْ»^۱ و نتیجه ظلم در حق این مردمان نه‌تنها برهم ریختن بساط حکمرانی بلکه دشمنی با خداوند است. «وَ مَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كَانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ»^۲

لذا ارتباط حقوق بشر و مقوله حکمرانی و زمامداری بهینه بسیار قدیمی است، لکن ورود مقوله ترویج و حمایت از حقوق بشر در روابط بین‌الملل بیشتر حاصل بحران‌ها و تحولات پس از جنگ جهانی دوم بوده است که حقوق بشر در دو شکل متفاوت اما به‌هم‌پیوسته وارد مقوله دیپلماسی و به‌ویژه دیپلماسی چندجانبه گردیده است: از یک‌سو، نقض حقوق بشر

۱. همانا ستون دین و مایه انسجام مسلمانان و رزمندگان در جنگ با دشمن توده مردمند، پس باید توجه و میل تو به آنان باشد.

۲. و هر که به بندگان خدا ظلم کند، خداوند دشمن اوست.

به‌عنوان یک نگرانی اصیل جهانی که می‌تواند به درگیری و جنگ بیانجامد و از دیگر سو، ادعای نقض و یا حمایت از حقوق بشر به‌عنوان ابزارهای مؤثر برای پیشبرد اهداف داخلی و دیپلماسی.

لذا آنچه امروزه در دنیا به‌عنوان حمایت و ترویج حقوق بشر شناخته می‌شود با دیپلماسی چندجانبه پیوند خورده و یکی از محصولات دیپلماسی معاصر است. شناخت نسبت دیپلماسی و حقوق بشر در روابط بین‌الملل فعلی، موضوعی جدی و درخور توجه می‌باشد؛ اما باید گفت به‌اندازه کافی این نسبت مورد مذاقه قرار نگرفته است.

دیپلماسی به‌عنوان یکی از کهن‌ترین نهادهای زندگی انسان‌ها، سابقه‌ای چند قرنیه بلکه چند هزارساله دارد، ولی عمیقاً پویا و در حال گسترش است. دیپلماسی ترکیبی از مهارت‌های علمی و عملی را در برداشته و یکی از ضروری‌ترین بنیادهای حاکمیت در همه کشورها است. شناخت دیپلماسی و ابعاد گوناگون و پیچیده آن ضرورتی پژوهشی و اجرایی به‌صورت همزمان می‌باشد. در ورای دیپلماسی ستایی افراطی و دیپلماسی ستیزی افراطی، وظیفه جامعه علمی شناسایی وجوه ثابت و متحول این حوزه از مناسبات خارجی و بین‌المللی است.

در میانه رشد کمی و کیفی دیپلماسی در دو سده گذشته، دیپلماسی چندجانبه بی‌تردید دستاوردی درخور تعمق و مطالعه بوده و رسیدن به چارچوبی که بتواند این بعد از دیپلماسی را روشن کند نیازی همه‌جانبه برای همه پژوهشگران و متصدیان سیاست خارجی است. دیپلماسی چندجانبه در تحولی که در دو قرن گذشته یافته، دیگر صرفاً در مالکیت غرب و یا تعدادی از بازیگران غربی نیست. نمودی از دنیای پساغربی را می‌توان در تحولات دیپلماسی چندجانبه و رشد نهادهای چندجانبه را در قاره‌های غیر غربی مشاهده کرد.

خوشحالم که دوست قدیمی و همکار دانشمند وزارت خارجه دانشگاهی‌ام، جناب آقای دکتر سید محمدکاظم سجادپور، با محوریت و مرکزیت بخشی به نسبت حقوق بشر و دیپلماسی درکنش و واکنش‌های مربوط به حوزه روابط بین‌الملل به پژوهشی درخور اعتنا دست‌زده‌اند. آنچه این اثر پژوهشی را غنا می‌بخشد، ترکیب کار علمی و عملی دکتر سجادپور در حوزه سازمان‌های بین‌المللی و دیپلماسی چندجانبه است. در این پژوهش به مطالعات موردی پرداخته نشده است، ولی برای پژوهشگران و متصدیان امور سیاست

خارجی ایران در حوزه حقوق بشر بین‌المللی می‌تواند روشن‌کننده چگونگی کنش و واکنش‌های گوناگون و رنگارنگ در منظومه جهانی حقوق بشر باشد. توفیق روزافزون دکتر سجادپور را در توجه و پردازش به مسائل بین‌المللی و بومی کردن دانش روابط بین‌الملل از خداوند متعال خواستارم.

محمدجواد ظریف

۲۵ مهرماه ۱۳۹۹